

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-471-9-18>

**PROTECTION OF THE RIGHTS AND INTERESTS
OF BUSINESS SUBJECTS BY RESOLVING DISPUTES
IN ARBITRATION COURTS**

**ЗАХИСТ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ
ПІДПРИЄМНИЦТВА ШЛЯХОМ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ
В ТРЕТЕЙСЬКИХ СУДАХ**

На сьогоднішній день, необхідною умовою побудови ефективної системи захисту прав та інтересів громадян та суб'єктів підприємництва є поширення практики альтернативних способів вирішення цивільних та господарських спорів. Одним із таких додаткових та демократичних способів є третейське судочинство, яке дозволяє швидко та ефективно врегулювати конфлікти, які виникають між суб'єктами конкретних правовідносин.

В Україні третейські суди почали функціонувати з 2004 року з набуттям чинності Закону України «Про третейські суди» як альтернатива державним судам, що дало можливість вирішувати окремі види спорів за допомогою позасудових механізмів і способів захисту прав, зокрема і арбітражних [1].

Хоча розгляд та вирішення спорів третейськими судами здійснюється вже більше двадцяти років в Україні, проте загальне сприйняття їх діяльності суб'єктами підприємництва та суспільством в цілому залишається неоднозначним, що пов'язано в тому числі з низьким рівнем обізнаності про третейські суди, які не є фактично органами правосуддя (не входять в судову систему України) але їх рішення мають юридичну силу.

Стаття 2 Закону «Про третейський суд» визначає третейський суд як «недержавний незалежний орган, що утворюється за угодою або відповідним рішенням заінтересованих фізичних та/або юридичних осіб у порядку, встановленому цим Законом, для вирішення спорів, що виникають із цивільних та господарських правовідносин» [2].

Головний метод, який використовують третейські суди для вирішення спорів – це арбітраж, тобто спосіб вирішення різних цивільних і господарських спорів із залученням недержавних арбітрів. Процес третейського судочинства передбачає подання до розгляду справи з боку двох сторін (позивача та відповідача) третій стороні (третейським суддям) для розгляду. Такий розгляд зазвичай триває

не більше двох місяців, проте є окремі випадки, коли термін може бути подовжений, зокрема і за погодженням сторін [3].

Важливо відмітити, що третейські суди не можуть бути утворені та здійснювати свою діяльність при органах державної влади, відповідно держава не може впливати та контролювати процес здійснення третейського судочинства, адже воно ґрунтується на приватному волевиявленні суддів, проте рішення третейських судів мають законну юридичну силу.

На сьогоднішній день в Україні діє [1; 2; 4]:

1. Міжнародний комерційний арбітраж – для вирішення спорів, пов'язаних зі сферою міжнародної торгівлі. Регулюється окремим Законом України «Про міжнародний комерційний арбітраж», прийнятим у 1994 році і який ґрунтується на Типовому законі ЮНІСТРАЛ (UNCITRAL), узгоджуючи арбітражну систему України з міжнародними стандартами. Найвпливовішою арбітражною інституцією є Міжнародний комерційний арбітражний суд при ТПП України (ICAC), який з 1992 року надає високий рівень арбітражних послуг з вирішення спорів пов'язаних з торговельними та іншими діловими питаннями.

2. Внутрішній арбітраж – застосовується для вирішення внутрішніх цивільних або господарських спорів. В Україні можуть утворюватися два види третейських судів – ті, які створюються для вирішення конкретного спору, їх ще називають суди «ad hoc» та постійно діючі третейські суди. Згідно чинного законодавства обидва види третейських судів утворюються без статусу юридичної особи при окремих організаціях.

Власне, організаціями при яких можуть бути утворені постійно діючі третейські суди є [2]:

- громадські організації;
- організації роботодавців;
- торгово промислові палати (ТПП);
- оператори організованих ринків, саморегулюючі організації професійних учасників ринків капіталу;
- об'єднання та асоціації суб'єктів підприємницької діяльності;
- асоціації кредитних спілок, Центральна спілка споживчих товариств України.

Юрисдикційною формою провадження третейського судочинства є третейський розгляд спорів, який є альтернативним державному правосуддю у сфері приватного права, в основі якого лежить принцип автономії волі сторін. Для того, щоб спір був переданий на розгляд третейського суду, сторони мають укласти третейську угоду або окрему письмову угоду або передбачити це у вигляді застереження в контракті (договорі) [5].

До основних переваг розгляду спорів суб'єктів підприємництва в третейських судів належать [3; 4; 5]:

- остаточний характер рішення – рішення третейського суду не може бути скасоване та оскаржене (за винятком конкретних підстав,

передбачених Законом України «Про третейські суди»), рішення є остаточним та підлягає обов'язковому виконанню;

- оперативність – відсутність занадто формалізованих процедур та апеляційного перегляду провадження дають можливість завершити розгляд спору у відносно короткий час;

- гнучкість – сторони мають можливість узгоджувати конкретні правила, часові рамки та формати, які відповідають їхнім потребам при розгляді спору;

- конфіденційність – розгляд спору у третейському суді є конфіденційним, жодні деталі не можуть обговорюватися після арбітражу, включно з інформацією про рішення, якщо обидві сторони не погоджуються;

- демократичність – сторони мають можливість самостійно обирати компетентних арбітрів, для вирішення спору (враховуючи його специфіку), так арбітрами не обов'язково виступають юристи, ними можуть бути галузеві фахівці;

- незначні фінансові витрати на третейський розгляд;

- юридична сила рішення, у випадку невиконання якого однією з сторін передбачає можливість звернення до органів державної виконавчої служби у аналогічному порядку, який передбачений для примусового виконання рішень судів загальної юрисдикції в Україні.

Незважаючи на визнання третейських судів законною ефективною альтернативою державним судам та низку переваг, в Україні вирішення спорів в таких спосіб, зокрема між суб'єктами підприємництва, доволі повільно набирає популярності, про що свідчить низька кількість розглянутих справ порівняно з державною судовою системою. Основною причиною є низький рівень обізнаності підприємств і фізичних осіб про третейські суди та переваги арбітражу. Необхідним нині в Україні є проведення реформування та розвитку діяльності третейських судів, з метою підвищення їх ефективності та популярності.

Література:

1. Шепель Т.П., Чагін С.М., Колотило М.М., Болтушкіна О.В., Мустафаєва М.Д., Харченко Н.М. Третейські суди в Україні: стан розвитку, статистика, практика та перспективи. Київ, 2018. 52 с.

2. Закон України «Про третейські суди». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-IV#Text>.

3. Михальський Ю. А. Третейські суди в Україні. за ред. Самохвалова В.П., Ткачука А.Ф. К.: Леста, 2007. 184 с.

4. Переверзев І.О. Третейське судочинство у сфері господарської діяльності: проблеми застосування та шляхи вирішення. *Форум Права*. 2017. № 5, С. 298–304.

5. Козакевич О. М. Третейські суди та доступ до правосуддя. Південноукраїнський правничий часопис. *Проблеми становлення правової демократичної держави*. 2020. С. 14–21.